

УДК 159.963.3

З. ФРОЙД І К. Г. ЮНГ ПРО СНОВИДІННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НЕСВІДОМИХ ПРОЦЕСІВ ОСОБИСТОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Монакова В. О.

e-mail: viktoriiia.monakova@nure.ua

Науковий керівник – канд. соціолог. наук, доц. Омельченко В. В.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. СГН,
м. Харків, Україна

This thesis examines the phenomenon of dreams as manifestations of unconscious psychological processes through a comparative analysis of Z. Freud's and C. G. Jung's theoretical frameworks. The study identifies both convergences and divergences in their interpretations of dream symbolism, the structure of the unconscious, and the functions of dreams in psychological regulation. Particular attention is given to the role of personal versus collective unconscious, wish-fulfillment versus compensatory mechanisms, and individual versus archetypal symbolism.

У сучасних психологічних дослідженнях питання природи сновидінь посідає важливе місце, оскільки саме сновидіння розглядається як прояв глибинних психічних процесів, що не піддаються безпосередньому усвідомленню. Актуальність теми зумовлена посиленням науковим інтересом до вивчення механізмів взаємодії свідомих і несвідомих структур психіки, а також необхідністю осмислення ролі символічних образів у внутрішньому житті особистості. Метою дослідження є виявлення збігів і розбіжностей у поглядах З. Фрейда і К. Г. Юнга на сновидіння як відображення несвідомих процесів особистості. Порівняльний аналіз цих концепцій дозволяє визначити специфіку їхніх підходів до розуміння природи, функцій та символічної структури сновидінь, що має значення для розвитку сучасної психоаналітичної теорії та практики.

У психоаналітичній традиції сформовано уявлення про те, що сновидіння є змістовним повідомленням несвідомого, в якому відображаються витіснені переживання, внутрішні конфлікти та універсальні архетипічні структури. Значний внесок у становлення наукового підходу до аналізу сновидінь здійснено З. Фрейдом та К. Г. Юнгом, чий концепції заклали підґрунтя для подальших теоретичних і практичних досліджень [1]. Розгляд цих концепцій та символічної природи сновидінь уможливорює визначення їхньої регулятивної та компенсаторної функції у психічній діяльності як окремої особистості, так і людства.

У межах психоаналітичної концепції З. Фрейда сновидіння визначено як засіб виявлення витіснених потягів і несвідомих внутрішніх конфліктів [2]. На думку автора, сновидіння постає у вигляді опосередкованого повідомлення латентного змісту, який трансформується

у явний зміст завдяки механізмам згущення, зсуву, символізації та вторинної обробки. Фройдом обґрунтовано, що сновидіння є компромісним утворенням між несвідомими імпульсами та цензурою свідомості. Як зазначено у праці «Тлумачення сновидінь», сон є здійсненням бажання [2], що вказує на фундаментальну роль несвідомих потягів у формуванні сюжету сновидіння. Символи у сновидіннях, згідно з цією теорією, поєднують універсальні мотиви людського досвіду з індивідуальними асоціативними нашаруваннями, тому їх інтерпретація можлива лише з урахуванням особистісного контексту суб'єкта. Центральне місце у фройдівській концепції посідає ідея про те, що сновидіння виконує функцію захисту сну від витіснених бажань, які прагнуть пробитися до свідомості.

На відміну від фройдівського підходу, аналітичною психологією К. Г. Юнга запропоновано ширше трактування природи сновидінь, у якому підкреслено їхню автономну роль у психічній регуляції [3]. У межах юнгіанської теорії стверджується, що сновидіння виникає внаслідок взаємодії свідомого та несвідомого рівнів психіки, причому останній включає як особисте, так і колективне несвідоме, наповнене архетипами – універсальними структурами, що визначають характер образів сновидінь. Юнгом наголошено на компенсаторній функції сновидіння, через яку психіка урівноважує однобічність свідомої позиції. За його твердженням, зміст сновидіння містить «голос внутрішньої мудрості», що спрямований на відновлення психічної рівноваги та інтеграцію несвідомих аспектів Я [3]. Архетипічні фігури, такі як Тінь, Аніма, Анімус чи Персона, розглядаються як символічні структури, що здатні відобразити глибинні процеси особистості та окреслювати напрямок її внутрішнього розвитку. На відміну від Фройда, Юнг розглядав сновидіння не лише як вияв витіснених бажань, а як природну функцію психіки, спрямовану на досягнення цілісності особистості.

Порівняльний аналіз концепцій З. Фройда і К. Г. Юнга виявляє як точки дотику, так і суттєві розбіжності в їхніх поглядах на природу сновидінь. До спільних рис належить визнання несвідомого як джерела сновидіння та символічної мови як основного способу вираження несвідомих змістів. Обидва мислителі стверджували, що сновидіння не є випадковим явищем, а має глибинний психологічний сенс, доступний для дослідження через аналіз символів. Також спільним є переконання у необхідності врахування індивідуального контексту для адекватної інтерпретації образів сновидінь.

Водночас у поглядах Фройда і Юнга простежуються принципові відмінності. Передусім, це стосується структури несвідомого: Фройд обмежувався особистим несвідомим, утвореним витісненими переживаннями індивіда, тоді як Юнг додав концепцію колективного несвідомого, що містить універсальні архетипи, спільні для всього людства. Іншою важливою розбіжністю є трактування функції сновидінь: якщо Фройд бачив у них переважно здійснення витіснених бажань, то Юнг

наголошував на компенсаторній та перспективній ролі, тобто здатності сновидінь не лише відображати минуле, а й вказувати напрямок майбутнього психічного розвитку. Крім того, у Фройда домінує каузальний підхід, орієнтований на пошук причин у минулому досвіді, тоді як у Юнга переважає телеологічний підхід, спрямований на розуміння мети та сенсу психічних процесів. Нарешті, якщо Фройд акцентував увагу на сексуальній природі несвідомих потягів, то Юнг розширив спектр мотивацій, включаючи духовні та творчі прагнення особистості.

Сновидіння характеризується вираженою символічністю, що пояснюється функціонуванням несвідомих психічних механізмів, які оперують не логічними конструкціями, а образними та метафоричними формами. У межах класичних психоаналітичних концепцій стверджується, що символи у сновидіннях можуть мати як універсальне, архетипічне походження, так і індивідуальне значення, сформоване життєвим досвідом особистості [2, 3]. Символічна мова сновидіння виконує функцію опосередкованого вираження пригнічених емоцій, внутрішніх конфліктів або несвідомих тенденцій розвитку. Водночас вона забезпечує можливість інтеграції різних рівнів психіки, слугуючи важливим інструментом саморегуляції. Значення символів не має однозначного характеру та залежить від контексту психічного стану суб'єкта, що ускладнює, але водночас поглиблює процес їх наукового аналізу. Завдяки цьому символічна структура сновидіння розглядається як ключовий механізм відображення несвідомих процесів особистості.

Таким чином, порівняльний аналіз концепцій З. Фройда і К. Г. Юнга щодо природи сновидінь виявив як збіги, так і суттєві розбіжності в їхніх теоретичних позиціях. Спільним для обох підходів є визнання несвідомого як джерела сновидінь та символічної мови як способу вираження несвідомих змістів. Водночас Фройд і Юнг принципово розходяться у трактуванні структури несвідомого, функції сновидінь та природи символів. Обидві концепції зберігають актуальність для сучасної психоаналітичної практики, пропонуючи різні, але взаємодоповнюючі підходи до розуміння символічної природи сновидінь та їхньої ролі у психічній регуляції особистості.

Список використаних джерел:

1. Волянська О., Коробкіна Т., Ніколаєвська А. Соціальна психологія : навч. посіб. / Вид. 3-тє, допов. та перероб. Харків : ХНУРЕ, 2012. 218 с.
2. Фройд З. Тлумачення снів / пер. з нім. В. Чайковський. Фоліо, 2019. 135 с.
3. Юнг К. Г. Аналіз сновидінь. Семінари (осінь 1929 р. – літо 1930 р.). Центр навч. літ., 2024. 432 с.